

ETNOLOŽKOU SEBE SAMA

Jan Němec

Řekněme to hned zkraje, české přijetí díla Annie Ernaux má svá specifika. Po důkladně zapadlém svazku z poloviny devadesátých let, sdružujícím novely *Místo* a *Obyčejná žena*, ho určila zejména šťastná ruka nakladatelství Host, které pár měsíců před udělením Nobelovy ceny vydalo v roce 2022 autorčin zásadní román *Roky*. Původní náklad se držel při zemi, ale „po událostech ve Švédsku“ se po knize jen zaprášilo a doteď se prodalo téměř deset tisíc kusů. Bylo jasné, že Host bude ve vydávání poměrně rozsáhlého — na počet titulů, ne až tak na počet stran — díla francouzské spisovatelky pokračovat. V roce 2023 vyšly současně hned dva svazky, a to ještě jeden z nich obsahuje dvě samostatné knihy. V *Paměti dívky* se autorka vrací k létu roku 1958, kdy přišla o panenství, druhý svazek obsahuje stručný náčrt *Mladík* a novelu *Událost*. *Mladík* vypovídá o milostném vztahu s mužem o třicet let mladším než vypravěčka, *Událost* se vrací do první poloviny šedesátých let, do doby, kdy potrat ve Francii nebyl legální.

Už tento výčet námětů ilustruje autorčino často citované krédo: „Věřím, že každý zážitek, ať už je jakékoli povahy, má nezadatelné právo být zaznamenán.“ Platí to i o novince, která sdružila tentokrát hned tři texty, *Hanbu*, *Zamrzlou ženu* a *Mám kolem sebe pořád tmu*. Dle nakladatelské anotace je má spojovat postava autorčiny matky, ale není to tak docela pravda. V *Hanbě* se Ernaux snaží rekonstruovat své dětství, aby pochopila moment, který ho určil, totiž hádku mezi rodiči, jež hrozila skončit tragicky. *Zamrzlá žena* je archeologií toho, jak se vypravěčka snažila popasovat s tradiční rolí ženy, než nahlédla, že ženský úděl je možné, ba žádoucí odmítnout. Teprve deníkové zápisky *Mám kolem sebe tmu* pojednávají o matce, to už však stará, nemocná žena odchází ze života. Hodilo by se proto, aby středním členem svazku byla spíše novela *Obyčejná žena*, jež se jí skutečně podrobně zabývá, ta však vyšla už v oné polovině devadesátých let. Takto z kompozice svazku tematicky vystupuje spíše role

ženy ve společnosti a v rodině než jedna konkrétní žena. Tu vidíme spíše až umírat.

Specifikum „české“ Annie Ernaux tkví v tom, že receptce jejího díla začala zmíněným románem *Roky*, v němž nejen svá témata, ale především svou metodu dovedla k dokonalosti. Autobiografie bez já, jak se o *Rocích* mluví, představuje výsostně literární a současně silně sociologizující pohled na lidský život, utvářený více společenskými diskurzů než vnitřním self. V *Rocích* vládne až heideggerovské „ono se“ — toto se poslouchalo, toto se nosilo, takto se mluvilo —, jen bez negativního vymezení. Zatímco u německého filozofa „ono se“ značí úpadek autentického bytí, u Ernaux je zkrátka popisem reality: neosobní „se“ nás utváří více, než si hodláme přiznat.

První dvě části aktuálního svazku lze v tomto ohledu chápat jako jednu z mnoha

přípravných prací na *Roky*. I v *Hanbě* Ernaux popisuje několik fotografií, aby se vmyslela zpět, i zde stejně jako v *Rocích* uvažuje o své metodě: „Přirozeně mi nejde o příběh, ten skutečnost tvoří, místo aby ji hledal. Nespokojím se ani s lovením vzpomínek z paměti a jejich přepisem, chci s nimi nakládat jako s dokumenty, jež se ozřejmí pohledem z různých stran. Zkrátka a dobře, chci se stát etnoložkou sebe samé.“ Rozdíl je v tom, že v *Rocích* se to všechno daří o něco lépe, syntetizují a přesvědčivěji. *Hanba* krouží kolem jediné události, z níž se chce rekonstruovat celé dětství; autorčiny tah popsat onu událost hned v prvním odstavci lze sice číst jako sympatickou snahu hrát s otevřenými kartami, současně to však text připravuje o napětí. *Zamrzlé ženě* zase nejde úplně k duhu časový odstup, s jakým vychází česky, tedy čtvrt století po francouzském originálu: literární analýza rolových nároků, které společnost klade na ženy, se mezitím i u nás stala mainstreamem.

Nejsilnější částí svazku je tak paradoxně ta, kde Ernaux svůj literární program opouští. „Mám kolem sebe pořád tmu,“ tak zní poslední věta, kterou měla napsat autorčina matka. Zastihujeme ji zhruba během posledních dvou a půl let života, stíženou Alzheimerem, odkázanou na domy s pečovatelskou službou. V krátkém úvodu Ernaux říká, že své deníky publikuje tak, jak je tehdy psala, „v otupení a ohromení“, literárně nepřikrášlené. Je to syrové, nesentimentální, nepříjemné čtení. Mentální úpadek a fyzický rozklad materského těla autorku dovádí až k nevyhnutelnému, ve své banálnosti současně hlubokému konstatování, že „literatura je bezmocná“, případně: „to, co nyní píšu, není literatura“. Přestože každé zařízení typu nemocnice či domu s pečovatelskou službou je vynikající příležitostí analyzovat, jak lidské tělo okupuje společnost, Ernaux konečně vidí člověka v jeho fyzické a metafyzické, každopádně předspolečenské danosti. Jinak řečeno, nakonec se z nás odloupnou i ty diskurzy — někdo se od nich osvobodí už za života, někoho jich zbaví až smrt. ●

Annie Ernauxová
*Hanba / Zamrzlá žena /
Mám kolem sebe pořád tmu*
přeložil Tomáš Havel
Host, Brno 2025
360 stran

